EPISTEMOLOGICAL STUDIES IN PHILOSOPHY, SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ISSN 2618-1274 (Print), ISSN [2618-1282](https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index) (Online)

Journal home page: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/index>

УДК 321.534

Аліна Євгенівна Лясота

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пр. Гагаріна 72, Дніпро, 49000, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0130-8421>, E-mail: alyasota@ua.fm

Received 11 June 2018; revised 18 July 2018; accepted 28 August 2018

doi: 10.15421/341909

СУЧАСНА ГУМАНІТАРНА ПОЛІТИКА: ІНСТИТУЦІЙНИЙ ДІАЛОГ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація.

Стаття присвячена актуальній проблемі взаємодії державних органів влади та інститутів громадянського суспільства в сфері гуманітарної політики. Автор ставить за мету розглянути основні аспекти саме такої взаємодії, проаналізувати участь громадянського суспільства у формуванні державної гуманітарної політики та визначити основні чинники ефективності її реалізації. Вивчення українського громадянського суспільства як об'єкта управлінського впливу на гуманітарну політику вимагає звернення до проблеми розмежування компетенції держави й суспільства і визначення господарського і політичного статусу самоврядних структур.

Ключові слова: гуманітарна політика, антропологіка, громадянське суспільство, гуманітарна безпека, інтерсуб'єктивний діалог.

Alina Lyasota

Oles Honchar Dnipro National University

Gagarina ave., 72, Dnipro, 49000, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0130-8421>, E-mail alyasota@ua.fm

Modern Humanitarian Policy:

An Institutional Dialogue Between the State and Civil Society

Abstract.

The article is devoted to the actual problem of interaction of state authorities and civil society institutions in the sphere of humanitarian policy. The author seeks to examine the main aspects of such interaction, analyze the participation of civil society in the formation of the state humanitarian policy and determine the main factors of its implementation. The study of Ukrainian civil society as an object of managerial influence on humanitarian policy requires addressing the problem of delimiting the competence of the state and society and determining the economic and political status of self-governing structures.

The urgency of the problem of our study is that, despite the availability of publications related to the analysis of various aspects of communication between the state and civil society, to date, the problem of the very socio-political (social, civil dialogue, and formation of institutional mechanisms of dialogue interaction between power and society in Ukraine).

A special kind of intersubjective dialogue is the institutional social and political dialogue between the state and civil society that takes place in the sphere of humanitarian policy.

In recent years, the Ukrainian authorities are actively engaged in the creation of civil society institutions, today significant and important changes are taking place in the institutional design of the civil society of modern Ukraine. This tendency is expressed in the emergence and institutionalization of a number of new practices of interaction between society and government. In the same series, institutionalization of such interactions as negotiating procedures, discussions, debates, as well as tolerance, feedback mechanism, public relations

The use of structural and functional analysis and the systemic method as the main ones in the study made it possible to conclude that, on the one hand, the range of the main functions and tasks of civil society, as a rule, is out of the framework of the current state structure. However, on the other hand, in some cases, civil society institutes can take part in governance by taking on a number of government functions.

The specificity and effectiveness of this interaction depends on the specific political situation and on how effectively the public administration process is implemented in this case - whether it will be complicity or support from the state, or an informal substitution of non-working formal institutions. The result of the work is practical recommendations for removing obstacles and improving the intersubjective dialogue between civil society and the state in the field of humanitarian policy.

Key words: humanitarian policy, anthropolytics, civil society, humanitarian security, intersubjective dialogue.

Алина Евгеньевна Лясота

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Пр. Гагарина 72, Дніпро, 49000, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0130-8421>, E-mail alyasota@ua.fm

Современная гуманитарная политика:

институциональный диалог государства и гражданского общества

Аннотация.

Статья посвящена актуальной проблеме взаимодействия государственных органов власти и институтов гражданского общества в сфере гуманитарной политики. Автор ставит целью рассмотреть основные аспекты именно такого взаимодействия, проанализировать участие гражданского общества в формировании государственной гуманитарной политики и определить основные факторы эффективности ее реализации. Изучение украинского гражданского общества как объекта управленческого воздействия на гуманитарную политику требует обращения к проблеме разграничения компетенции государства и общества и определения хозяйственного и политического статуса самоуправляющихся структур.

Ключевые слова: гуманитарная политика, антрополитика, гражданское общество, гуманитарная безопасность, интерсубъективный диалог.

Постановка проблеми. Проблематика формування інституційних механізмів діалогової комунікації держави і громадянського суспільства для формування гуманітарної політики в Україні базується на теорії і практиці взаємодії держави і громадянського суспільства як інститутів і розглядається в рамках «міждисциплінарних підходів у сфері політології, соціології, соціальної філософії, державознавства і права, політичної лінгвістики, комунікативістики, конфліктології, соціальної психології, культурології, медієвістики, соціального управління і так далі» [7, с.95].

Аналіз публікацій. Діалогічній проблематиці велику увагу приділяли такі мислителі ХХ століття, як М. Бубер, М. Бахтін, М. Фуко та інші. Юрген Габермас прийшов до розуміння громадянського суспільства як особливості сфери публічного дискурсу, де виникає діалог держави, бізнесу і громадянського су-

спільства. Але цей діалог носить не міжперсональний, як «звичайний» людський дискурс, а інтерсуб'єктивний характер [16, р. 44]. Це не спілкування між особистостями, а взаємодія інститутів, громадських організацій, комерційних структур та органів державної влади. Дане розуміння «діалогу» носить опосередкований, метафоричний, переносний характер. Це комунікація, яка здійснюється іншими способами і засобами, ніж мовна діалогова комунікація в традиційному розумінні концепту «діалог».

Актуальність проблематики нашого дослідження полягає в тому, що, не зважаючи на наявність публікацій, пов'язаних з аналізом різних аспектів комунікації держави і громадянського суспільства, до теперішнього часу залишаються практично не дослідженими проблеми як самого соціально-політичного (суспільного, громадянського діалогу, так і

формування інституційних механізмів діалогової інтеракції влади і соціуму в Україні.

Метою статті є аналіз сучасної гуманітарної політики в контексті інституційного діалогу держави та громадянського суспільства.

Основний зміст. Використання структурно-функціонального аналізу та системного методу як основних в дослідженні дозволило дійти до висновку, що з одного боку, коло основних функцій та відповідно завдань громадянського суспільства, як правило, виводиться за рамки чинної державної структури. Однак, з іншого боку, в ряді випадків інститути громадянського суспільства можуть брати участь в управлінні, взявши на себе ряд державних функцій. Специфіка та ефективність цієї взаємодії залежить від конкретної політичної ситуації і від того, наскільки ефективно реалізований в даному випадку процес державного управління - чи буде це співучастю та підтримкою з боку держави, або неформальною підміною непрацюючих формальних інститутів. Результатом роботи є практичні рекомендації щодо усунення перешкод та вдосконалення інтерсуб'єктивного діалогу і громадянського суспільства та держави в сфері гуманітарної політики

Особливим різновидом інтерсуб'єктивного діалогу є інституційний соціально-політичний діалог держави і громадянського суспільства, що протікає у сфері гуманітарної політики.

Головною метою гуманітарної політики визнається «формування гармонійно розвиненої особистості» [11], а цілями державної гуманітарної політики:

- зміцнення громадянської ідентичності;
- створення умов для виховання громадян;
- збереження історичної та культурної спадщини і його використання для виховання та освіти;
- передача від покоління до покоління традиційних для цивілізації цінностей та норм, традицій, звичаїв і зразків поведінки;
- створення умов для реалізації кожною людиною її творчого потенціалу;

– забезпечення доступу громадян до знань, інформації, культурних цінностей і благ.

В системі державного управління гуманітарним розвитком формується об'єктивно необхідна інтегральна, комплексна державна концепція, стратегія гуманітарного розвитку, стратегія розвитку людського потенціалу. Враховуючи, що категорія гуманітарної політики («антропополітики») не інституціоналізована і не номінована в політологічному дискурсі, теорії та практиці політико-адміністративного управління [11], в контексті нашого дослідження пропонується два основні її виміри.

По-перше, у політико-філософському сенсі антропополітика – це державна гуманітарна мегаполітика (державна антропологічна політика), практична реалізація якої створює умови для вільного розвитку і самоактуалізації, самоздійснення людини, сталого, випереджаючого людського розвитку, підвищення «якості якостей населення», формування гармонійно розвиненої особистості.

По-друге, у вузькому, державно-управлінському контексті, державна гуманітарна політика (антропологічна політика держави) - це цілеспрямована, планомірна, безперервна і скоординована система спільної діяльності державних, регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства з інтегрованого та синхронного здійснення комплексу гуманітарних, людино-орієнтованих політик, (у їх єдності, взаємозв'язку і взаємодоповнюваності [10, с. 70]), з метою практичної реалізації її стратегічної мети – створення умов для вільного розвитку людини, формування гармонійно розвиненої особистості, підвищення «якості характеристик населення» [1, с. 93], розвитку людського потенціалу, антропологічного перетворення країни, формування основ соціогуманітарного, людино-орієнтованої держави, створення умов для досягнення ціннісно-цільових параметрів успішності гуманітарного розвитку країни (гуманітарної успішності країни).

Концепція гуманітарної політики (антропополітики) заснована на принципі, одночас-

ного вирішення широкого спектру проблем людського розвитку, що мають тісний зв'язок між собою. У практичному втіленні це передбачає, що рішення визначених задач в рамках окремих напрямків антропополітики буде одночасно сприяти реалізації завдань інших напрямків і отримання більш вагомих результатів. Тому найважливішою умовою реалізації концепції, досягнення її цілей і вимогою до органів державної влади є те, що всі напрямки і весь комплекс «людино-розвиваючих» політик повинен здійснюватися в їх єдності, системності, синхронізації дій і взаємозв'язок.

У дискурсі даної проблеми, слід звернути увагу на те, що антропополітика повинна мати статус інтегральної та інтегративної «мегаполітики», оскільки при її проектуванні враховується багатовимірність, багатогранність взаємообумовлених і взаємопов'язаних цілей і завдань людського розвитку, об'єктивна необхідність інтеграції, синтезу складного комплексу державних гуманітарних і соціальних субполітик для реалізації її цілей [9, с. 217].

Проектуючи комплекс концепції гуманітарної політики (антропополітики) варто зазначити, що стратегічними цілями даної концепції та державної гуманітарної політики в цілому, є:

- забезпечення розширеного відтворення умов для самореалізації і самоактуалізації, вільного, гармонійного розвитку фізичних і духовних сил людини, реалізації закладених в людині багатовимірних здібностей і потенцій, досягнення людиною обраних ним життєвих смислів, розширення поля людської ідентичності;

- формування гармонійно розвиненої особистості;

- підвищення якості якостей населення, збереження і нарощування духовно-моральних, інтелектуальних і фізичних можливостей людини;

- забезпечення переходу від «економіко-центристської», «людино-споживчої» парадигми державної політики до «людино-центрованої», «людино-орієнтованої моделі дер-

жавного управління, переходу до політики «людино-заощадження» і «людино-відтворення», сталого людського розвитку [1, с. 95].

Найважливішою умовою ефективної реалізації антропополітики є створення інституційної інтегрально-міжгалузевої системи управління процесами гуманітарного розвитку, розвитку людського потенціалу на регіональному та місцевому рівнях.

Гуманітарний розвиток – це модель розвитку, що зорієнтована на максимальне розкриття потенціалу кожної людини і соціуму в цілому, створення гідних умов для реалізації всіх інтелектуальних, культурних, творчих можливостей людини і нації.

«У політичному вимірі перехід до гуманітарного розвитку передбачає досягнення найвищих ступенів свободи особистості й водночас її готовність брати відповідальність за себе, свою родину, місцеву громаду і країну» [47].

Гуманістичні, консолідаційні, консенсусні, духовно-психологічні ресурси антропополітики дозволяють здійснювати наступні функції: гуманізації, інтеграції, консолідації та солідаризації суспільства, забезпечення гуманітарної та психологічної безпеки, а також, культурно-виховну, соціально-аксіологічну, змістовноорієнтуючу, світоглядну, соціально-психологічну функції та ряд інших [8, с. 103].

Враховуючи, що гуманітарна політика (антропополітика) є основним механізмом формування людино-орієнтованої держави, найважливішим теоретичним компонентом концепції є «людино-орієнтована держава».

Людський капітал, боротьба за нього, особливо за здібності націй до інновацій, сьогодні визначає темпи розвитку країн сучасного світу [2, с. 108]. Безпека буття конкретної людини є основою національної безпеки і умовою безпеки соціуму.

Зазначимо, що у доповіді «Програми ООН з розвитку» (1997 р.) були виділені шість складових human security:

- економічна безпека;
- продовольча безпека;
- медична безпека;

- екологічна безпека;
- безпека особистості (від таких загроз, як тортури, війни, злочини, наркотики, суїциди і навіть ДТП);
- безпека спільнот, що включає збереження традиційних культур, етнічних груп і політичну безпеку (цивільні права і свободи, відсутність політичного гноблення).

Крім внутрішніх причин взаємодії компонентів гуманітарної безпеки, пов'язаних з єдністю системи управління в конкретній країні, існують і зовнішні фактори, що визначають близькість цих аспектів [5, с. 75]. Головним серед них є процес глобалізації, що стрімко змінює ставлення до національної держави, захисту її кордонів і, що особливо важливо, до її внутрішньої політики.

Призначення гуманітарної безпеки в такому ракурсі, захист інноваційного відтворення людського співтовариства, здатного в рамках адекватної політики до поліваріантного розвитку, готового відповісти на виклики невизначеності соціуму, безпеки особистості і нейтралізувати загрози життю та її якості конкретного індивіда – з урахуванням конкретних обов'язків громадянина [2, с. 110].

Просування і забезпечення гуманітарної безпеки як на регіональному, так і на глобальному рівні є підставою цілого спектру політик національного масштабу.

У доповіді «Програма ООН з розвитку» основна увага приділена розвитку особистості. Було сформульовано вимогу усунення не просто матеріальних причин бідності, а й бідності як позбавлення можливості жити гідно [23, с.115].

На сьогоднішній день немає загальновизнаного визначення цього поняття, не вироблено єдиних критеріїв визначення рівня його розвитку та методології оцінки стану, механізму прийняття державних рішень за принципом збалансованості інтересів суспільства і людини.

У теоретичному осмисленні ця концепція все ще знаходиться в тривалій інтуїтивно-пошукової стадії, що пояснюється в першу чергу обмеженістю наявної у дослідників інформації, відсутністю необхідних статистичних да-

них. Концепція людського потенціалу визначає такий підхід до аналізу суспільних явищ і процесів, який «центрований на людину і при цьому діалектично пов'язаний з суспільними завданнями» [6, с. 33].

Державне управління на основі концепції людського потенціалу передбачає органічне поєднання соціально-економічних інтересів суспільства з поточними та перспективними потребами людини. При цьому враховуються не тільки матеріальні потреби, а й нематеріальні, головною з яких є потреба в самореалізації.

«Поняття людського потенціалу має цілісний, інтегративний характер. У ньому присутня антропологічна складова, що відображає в людині єдність біологічного, соціального і індивідуального. Показники, що стосуються матеріальної і духовної сторін розвитку індивіда або суспільства, також розглядаються в єдності» [6, с. 34].

Людський потенціал концентрує в собі три рівні тимчасових зв'язків і відносин. По-перше, що відображають минуле. Вони є сукупністю властивостей людського потенціалу, накопичених і реалізованих в процесі всієї історичної життєдіяльності людей.

Накопичений в минулому людський потенціал не тільки втілений у генетичному коді людини, але і матеріалізований, відображений в культурі, політиці, економіці, науці і т. д. По-друге, характеризує сьогодення. У цій якості людський потенціал актуалізує готівкові сили, їх практичне застосування. Дійсне існування людського потенціалу полягає в його конкретній якості. По-третє, спрямованих у майбутнє. Напрямок і характер процесів накопичення та реалізації людського потенціалу в сьогоденні зумовлюють його майбутні можливості. Існуючі тенденції у розвитку людського потенціалу дозволяють робити прогнози соціальної динаміки, а програми і проекти здійснювати цілеспрямовану корекцію його еволюції.

У просторовому відношенні людський потенціал також представлений трьома рівнями: мікро – людина, мезо – група, макро – країна (сукупний людський потенціал) [2, с. 107]. Всі

рівні, незважаючи на функціональні та структурні відмінності, між собою генетично взаємопов'язані в рамках єдиної системи соціально-економічних відносин. Слід розуміти, що сукупний людський потенціал суспільства не зводимо до суми потенціалів його індивідуальних носіїв.

Людський потенціал країни акумулює всю безліч особистісних потенціалів громадян, синтезує сукупні здібності до суспільно корисної діяльності населення, тобто як система генерує нові якості, обумовлені взаємодією складових елементів.

Контекст нашого дослідження передбачає далі розгляд питання участі громадянського суспільства у реалізації гуманітарної політики України.

Необхідно окремо зазначити, що особливе місце в системі управління гуманітарною сферою належить різного роду громадським організаціям і об'єднанням громадян. Провідне місце серед органів співпраці влади та громадськості займає Громадська гуманітарна рада при Президентові України, яку було створено 2 квітня 2010 р. відповідно до Указу Президента України як дорадчо-консультативний орган при Главі держави. «Згідно з положенням про Громадську гуманітарну раду у його структуру входять 5 робочих груп за основними напрямками діяльності, зокрема, з питань освіти і науки; культури і мистецтва; охорони здоров'я, фізичної культури та екологічної безпеки; суспільної комунікації; міжнаціональних і державно-церковних відносин» [3].

Інституційний діалог держави і громадянського суспільства у сфері формування гуманітарної політики слід розуміти як гранично широку громадянську комунікацію в її конкретних інституційних проявах і формах. Таких, приміром, як громадські слухання, публічні дебати, дискусії, переговори, соціальне партнерство, суспільний (громадський) контроль за владою, громадські експертизи соціально значущих проектів, захист прав громадян і так далі.

В цілому ж інституційний діалог між державою і громадянським суспільством можна

визначити як інтерсуб'єктивну взаємодію з метою знаходження суспільного консенсусу та взаєморозуміння, пошуку і виявлення загальних інтересів, транспарентного визначення в процесі переговорів соціальних пріоритетів, позицій, узгодження думок, намірів, методів, форм та способів вирішення конфліктних ситуацій, координації взаємних дій, коригування ситуації та вироблення взаємоприйнятних правових, політичних і управлінських рішень і заходів.

Організаційною основою громадянського суспільства виступає некомерційний сектор. Неурядові некомерційні організації стають каталізатором реалізації зворотного зв'язку між урядом і громадянами, що сприяє розвитку в них почуття патріотизму, відповідальності, громадянської солідарності, формуванню активної життєвої позиції, розвитку самоорганізації і самоврядування [7, с. 94].

Сучасні НУО в Україні зайняли нішу, пов'язану з наданням соціальних послуг. Ними накопичені значні потенціал, здібності, система ресурсів (інтелектуальних, матеріальних, інформаційних і людських), які застосовуються в щоденній роботі по збільшенню ефективності соціальних технологій, розробці новітніх методів вирішення соціальних проблем у тих секторах соціальної сфери, де держава не може всебічно здійснити свою соціальну функцію.

Зокрема, можна навести приклад розвитку організацій волонтерського руху, який в період «Євромайдану» та Антитерористичної операції на Донбасі розкрився з нової сторони. У цей період почали формуватися перші групи з надання медичної допомоги, по роботі з громадянами, групи, які займалися пошуком і збором гуманітарної допомоги, яка виходила від різних міжнародних організацій і фондів, так і від небайдужих мешканців України [13]. Саме ці групи стали основною ланкою у взаєминах між протестувальниками і громадянами під час подій на «Євромайдані», які не проявляли, принаймні відкрито, свої громадянські позиції.

Однією з найважливіших складових діяльності волонтерів був інформаційний супро-

від. Громадськість дізнавалася не тільки про те, що необхідно для конкретного підрозділу, але і про ситуацію, яка складалася в зоні антитерористичної операції. Діяльність військових волонтерів була пов'язана, перш за все, з активністю великої кількості некомерційних організацій та благодійних фондів, що працюють на забезпечення української армії в зоні конфлікту.

На сайті Міністерства інформаційної політики України офіційно розміщена інформація про 12 великих організацій та фондів. Насправді таких організацій значно більше. Тільки на сайті м. Дніпра розміщена інформація про 42 організації та спільноти [15, с. 141].

Станом на сьогодні, увагу державних органів на всіх рівнях в Україні сконцентрована на розвитку форм забезпечення постійного партнерської взаємодії з інститутами громадянського суспільства та їх законодавче закріплення. Держава намагається передбачити нові і розвивати вже створені механізми забезпечення співпраці з представниками некомерційного сектора з метою результативного вирішення питань соціально-економічного розвитку України і регіонів, а також формування гуманітарної політики.

Панівними стають ідеї розвитку соціального діалогу, заснованого на рівноправному співробітництві. Для ефективного втілення в життя положень соціальних програм, які реалізуються в Україні, відносини між органами державної влади, бізнесом і некомерційним сектором повинні вибудовуватися на базі принципів солідарності, співробітництва та партнерства з метою оптимізації спільних зусиль у даному напрямку.

Недержавні некомерційні організації в Україні далеко не завжди готові взяти на себе роль, яку їх зарубіжні аналоги успішно виконують в ряді країн. Каталізатором для побудови справжньої демократії з розвиненою структурою інститутів громадянського суспільства в сучасній реальності виступають технічні інновації та інформаційно-комунікаційні технології. Спостерігається тенденція переходу до нового рівня реалізації громадянами їх конституційних прав [14, с. 164].

Становлення громадянського суспільства в Україні передбачає формування і вільний розвиток багатьох структур, функціонування та діяльність яких здійснюється поза державних та економічних інституцій. Це різні громадянські ініціативи, неформальні організації, волонтерські добровільні об'єднання, протестні рухи, міжособистісні асоціації та т. п. [4, с. 185]. Координати громадянського суспільства визначаються можливостями самоорганізації в українському соціумі, рівнем самовиявлення і реалізації потреб особистості, добровільним об'єднанням людей навколо вирішення важливих життєвих проблем, поширення свободи в системі політичного життя.

Динаміка розвитку структур громадянського суспільства в Україні значною мірою зумовлена активністю різних форм соціальної організації-формальної та неформальної, інституалізованих утворень та вільних людських асоціацій. Соціальна і політична ефективність яких свідчить про очевидний прогрес у формуванні цивілізованих форм людського життя. Природно, при цьому враховується також суттєва різниця в змісті, цінностях, нормах, які характеризують різні типи організованості і різні прояви людської солідарності.

Висновки. Гуманітарна сфера українського суспільства, будучи стратегічним ресурсом забезпечення національних інтересів країни, створює і нарощує її духовний, інтелектуальний та економічний потенціал, в цілому виступає як культурний фундамент суспільства, як своєрідний генетичний механізм трансляції накопиченого соціального досвіду, завдяки якому стає можливою повномасштабна реалізація сутнісних сил людини, закладених в нього самою природою. Необхідність існування і розвитку структур громадянського суспільства обґрунтовується не в останню чергу тим, що в українському соціумі вже давно склалася та існує складна ситуація, пов'язана з посиленням впливу державних бюрократичних структур, офіційних інститутів, формальних приписів і регламентів.

В сучасних умовах політика України в гуманітарній сфері має ґрунтуватися на загальних тенденціях світового розвитку та аналізі

всього пройденого шляху, так і на стані українського досвіду в нових і дуже непередбачуваних умовах соціально-економічного розвитку країни. Світове співтовариство переходить до постіндустріального, інформаційного суспільства, коли стрімко поширюються масштаби міжкультурної взаємодії на міжнародно-

му рівні. Україна виступає активним учасником цього глобального процесу, і ефективна взаємодія органів державного управління та громадянського суспільства в сфері гуманітарної політики надають їй стратегічний шанс зайняти гідне місце в нових реаліях сучасного світу.

Бібліографічні посилання

1. Білинська М. М. Управління для забезпечення здоров'я як нова стратегія в державному управлінні / М. М. Білинська, Л. І. Жаліло, О. І. Мартинюк. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 3. С. 92-97.
2. Близнюк В. В. Людський потенціал: особливості формування для модернізації [Електронний ресурс] / В. В. Близнюк. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 4. С. 106-116. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2011_4_12
3. Бульба, В. Г. Громадська гуманітарна рада при президентові України: підсумки року діяльності [Електронний ресурс] / В. Г. Бульба, А. В. Меляков. *Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=346>
4. Голубь В. Політико-адміністративні аспекти формування громадянського суспільства в транзитивних суспільствах / В. Голубь. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 1. С. 183-192.
5. Горбатюк, С. Є. Міжнародні міжурядові організації глобального типу у системі забезпечення соціогуманитарної безпеки / С. Є. Горбатюк. *Вісник НАДУ при Президентові України*. 2017. № 3. С. 73-80.
6. Гузенко Г. М. Людський потенціал: сутність та пріоритетні напрямки розвитку в Україні [Електронний ресурс] / Г. М. Гузенко. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Економіка*. 2010. Вип. 10. С. 30-41. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphknpu_eko_2010_10_8
7. Кваша А. С. Розвиток громадянського суспільства в Україні та проблеми об'єктивності його дослідження [Електронний ресурс] / А. С. Кваша. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 91-97. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%281%29_12
8. Красняков Є. В. Державна політика Чеської Республіки в галузі освіти: досвід для України / Є. В. Красняков. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління*. 2015. № 4. С. 101-106.
9. Омельчук В. Державна мовна політика як чинник єдності гуманітарного простору: зарубіжний досвід / В. Омельчук. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. Вип. 2. С. 215-223
10. Петроє О. М. Основні напрями вдосконалення державного управління соціогуманитарним розвитком на регіональному рівні [Електронний ресурс] / О. М. Петроє. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 2. С. 69-74. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_2_13
11. Розпутенко І. В. Пріоритетні напрями розвитку гуманітарної сфери в Україні в контексті політичного процесу [Електронний ресурс] / І. В. Розпутенко, С. О. Москаленко. *Державне управління: теорія та практика*. 2012. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_8
12. Телешун С. Публічна чи державна політика – вітчизняна дилема вибору / С. Телешун, С. Ситник, І. Рейтерович. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 4. С. 185-196.
13. Тохтарова І. М. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин [Електронний ресурс] / І. М. Тохтарова. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_5
14. Требін М. П. Сучасний стан громадянського суспільства в Україні: проблеми і перспективи / М. П. Требін. *Український соціум*. 2013. № 4. С. 161-174.
15. Шамрай В. О. Сучасний стан офіційного визнання волонтерської діяльності в Україні / В. О. Шамрай, М. А. Ольховський. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 4. С. 139-145.
16. Habermas J. The structural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of bourgeois Society. [Електронний ресурс] / J. Habermas. Cambridge, 1989. 305 p. Режим доступу: https://pages.uoregon.edu/koopman/courses_readings/phil123-net/publicness/habermas_structural_trans_pub_sphere.pdf

References

1. Bilynska M. M. (2013) Upravlinnia dlia zabezpechennia zdorovia yak nova stratehiia v derzhavnomu upravlinni [Management for health as a new strategy in public administration] / M. M. Bilynska, L. I. Zhalilo, O. I. Martyniuk. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 3, 92-97.
2. Blyzniuk V. V. (2011) Liudskyi potentsial: osoblyvosti formuvannia dlia modernizatsii [Human Potential: Peculiarities of Formation for Modernization] / V. V. Blyzniuk. *Ekonomika i prohnouzuвання*. № 4. 106-116. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2011_4_12
3. Bulba, V. H. Hromadska humanitarna rada pry prezydentovi Ukrainy: pidsumky roku diialnosti [Public Humanitarian Council under the President of Ukraine: the results of the year] / V. H. Bulba, A. V. Meliakov. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok»*. Retrieved from: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=346>
4. Holub V. (2010) Polityko-administratyvni aspekty formuvannia hromadianskoho suspilstva v tranzitivnykh suspilstvakh [Political and administrative aspects of the formation of civil society in transitive societies] / V. Holub. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 1, 183-192.
5. Horbatiuk, S. Ye. (2017) Mizhnarodni mizhuriadovi orhanizatsii hlobalnogo typu u systemi zabezpechennia sotsiohumanarnoi bezpeky [International intergovernmental organizations of the global type in the system of ensuring socio-humanitarian security] / S. Ye. Horbatiuk. *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy*. № 3, 73-80. [in Ukrainian].
6. Huzenko H. M. (2010) Liudskyi potentsial: sutnist ta priorytetni napriamky rozvytku v Ukraini [Human potential: the essence and priority directions of development in Ukraine] / H. M. Huzenko. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Ekonomika*. Vyp. 10. 30-41. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/znphnpu_eko_2010_10_8
7. Kvasha A. S. (2015) Rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini ta problemy obiektyvnosti yoho doslidzhennia [The development of civil society in Ukraine and the problems of the objectivity of its research] / A. S. Kvasha. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia*. Vyp. 44(1), 91-97. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2015_44%281%29_12
8. Krasniakov Ye. V. (2015) Derzhavna polityka Cheskoï Respubliky v haluzi osvity: dosvid dlia Ukrainy [State policy of the Czech Republic in the field of education: experience for Ukraine] / Ye. V. Krasniakov. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Serii : Derzhavne upravlinnia*. 2015. № 4, 101-106. 9. Omelchuk V. (2010) Derzhavna movna polityka yak chynnyk yednosti humanitarnoho prostoru: zarubizhnyi dosvid [State language policy as a factor in the unity of the humanitarian space: foreign experience] / V. Omelchuk. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. Vyp. 2., 215-223.
10. Petroie O. M. (2014) Osnovni napriamy vdoskonalennia derzhavnoho upravlinnia sotsiohumanitarnym rozvytkom na rehionalnomu rivni [The main directions of improvement of public administration by socio-humanitarian development at the regional level] / O. M. Petroie. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 2, 69-74. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2014_2_13
11. Rozputenko I. V. (2012) Priorytetni napriamy rozvytku humanitarnoi sfery v Ukraini v konteksti politychnoho protsesu [Priority directions of humanitarian development in Ukraine in the context of the political process] / I. V. Rozputenko, S. O. Moskalenko. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. 2012. № 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Dutp_2012_2_8
12. Teleshun S. (2012) Publichna chy derzhavna polityka – vitchyzniana dilema vyboru [Public or state policy is a domestic dilemma of choice] / S. Teleshun, S. Sytnyk, I. Reiterovych. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. Vyp. 4, 185-196.
13. Tokhtarova I. M. (2014) Volonterskyi rukh v Ukraini: shliakh do rozvytku hromadianskoho suspilstva yak sfery sotsialnykh vidnosyn [Volunteer Movement in Ukraine: The Way to Development of Civil Society as a Sphere of Social Relations] / I. M. Tokhtarova. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*. № 2. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_5
14. Trebin M. P. (2013) Suchasnyi stan hromadianskoho suspilstva v Ukraini: problemy i perspektyvy [The current state of civil society in Ukraine: challenges and perspectives] / M. P. Trebin. *Ukrainskyi sotsium*. № 4, 161-174. 15. Shamrai V. O. (2015) Suchasnyi stan ofitsiinoho vyznannia volonterskoï diialnosti v Ukraini [The current state of official recognition of volunteer activity in Ukraine] / V. O. Shamrai, M. A. Olkhovskiy. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. № 4, 139-145.
16. Habermas J. (1989) The structural transformation of the public sphere. An inquiry into a category of bourgeois Society. / J. Habermas. Cambridge, 1989. Retrieved from: https://pages.uoregon.edu/koopman/courses_readings/phil123-net/publicness/habermas_structural_trans_pub_sphere.pdf